

VERENIGING MENTOREN KLINKEND ERFGOED

Orgelmentoraat in Nederland

Een nieuw netwerk voor monumentale orgels

19 december 2019

vmke.nl

Orgels nemen als kunstobject en als muziekinstrument een substantiële plaats in binnen ons nationale monumentale erfgoed. Organisten, orgelmakers, componisten, vele luisteraars, bewonderaars en liefhebbers zorgen al eeuwen voor het behoud en gebruik van inmiddels vele waardevolle exemplaren. Hun kennis, ambacht, ervaring, kunstenaarschap, waardering en betrokkenheid, overgeleverd van generatie op generatie, zijn van onvervangbaar belang.

Orgels staan vooral in kerken. Deze historisch dikwijls belangwekkende gebouwen verliezen in toenemend aantal hun religieuze functie. Organisten, verbonden aan de kerkelijke organisaties, waren verantwoordelijk voor 'hun' instrument en voor onderhoud en herstel waren doorgaans voldoende middelen voorhanden of bijeen te brengen. Dat verandert als een nieuwe organisatie gaat pogen een passende exploitatie van het gebouw te realiseren. Daarbij ligt een accent weliswaar vaak op een cultureel aanbod, maar het beheer en gebruik van het orgel schieten er meestal bij in. Zij hebben geen organist in dienst en beschikken doorgaans niet over het benodigde kennisnetwerk om de conditie van de orgels goed in de gaten te houden en het gebruik te stimuleren.

De VMKE wil en kan deze kenniskloof dichten met een nieuw netwerk van mentoren.

VMKE Achtergrond en oprichting

De Monumentenwacht constateerde bij haar periodieke kerkinspecties dat zij nauwelijks tot geen kennis in huis heeft om de conditie van orgels te beoordelen. Dit meldde de dienst bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), die op haar beurt een werkgroep samenstelde, bestaande uit de RCE en diverse orgeladviseurs. Vanuit deze werkgroep zijn landelijk mensen gezocht die op basis van kennis, ervaring en interesse eventueel bereid zouden zijn orgelinspecties uit te voeren. In oktober 2015 is tijdens een bijeenkomst in het Orgelmuseum in Elburg een bestuur gevormd om de oprichting van een vereniging van orgelmentoren voor te bereiden. Deze Vereniging Mentoren Klinkend Erfgoed (VMKE) wordt in 2016 opgericht en is officieel gepresenteerd tijdens de Monumentendag 2017 in Nijmegen.

Missie, visie en doelstelling

MISSIE

De VMKE wil een landelijk netwerk van mentoren opzetten. Mentoren, die persoonlijk zorgen voor een of meer 'historische' orgels. Zij helpen eigenaren/beheerders de instrumenten te waarderen, te gebruiken en te onderhouden. Door betrokkenheid en kennisoverdracht van mentoren komt de omgeving van orgels weer tot leven. Het netwerk versterkt daarbij het gevoel van samenwerking: we doen het samen.

VISIE

Na het wegvallen van de 'kerkelijke' bescherming neemt het orgelmentoraat deze over en kan zo voorkomen dat instrumenten buiten gebruik en dus in verval raken.

DOELSTELLING

Het blijvend actief gebruik van waardevol en belangrijk klinkend erfgoed is de uiteindelijke doelstelling van de VMKE.

vmke.nl

Wat is het orgelmentoraat?

Het orgelmentoraat is een netwerk van amateur-, semi- en professionele organisten (orgelmentoren), verenigd in de VMKE. Mentoren onderschrijven de gedragscode van de VMKE en als lid van deze vereniging zijn ze verzekerd tegen calamiteiten. De mentoren betalen voor het lidmaatschap geen contributie. De gedragscode en de verzekering zijn een keurmerk, een garantie van betrouwbaarheid voor de eigenaar.

Een orgelmentor heeft één of meer orgels onder zijn/haar hoede. Minimaal eenmaal per jaar maakt hij/zij een rapport op waarmee de eigenaar van het orgel wordt geïnformeerd over de conditie (technische staat) van het instrument.

Daarnaast spelen zij regelmatig op de orgels en helpen zij ook bij het bedenken en uitvoeren van plannen voor een attractief gebruik van het orgel.

De mentor wordt zo voor de eigenaar/beheerder een vertrouwenspersoon voor alles wat het orgel aangaat.

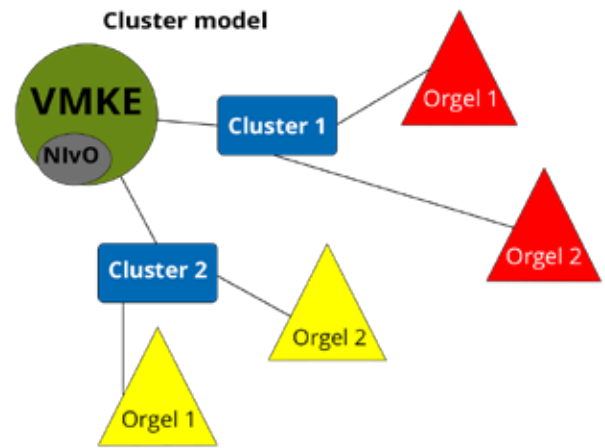
Het werkveld: Orgelmakers en -adviseurs

De orgelmentor opereert in hetzelfde veld als dat van de orgelmakers en de orgeladviseurs. Om valse concurrentie en dus inkomstenderving voor orgelmakers en -adviseurs te voorkomen, werkt de mentor op vrijwillige basis tegen een onkostenvergoeding. In de gedragscode is de bepaling opgenomen dat de mentor het instrument alleen inspecteert. Herstelwerk – hoe gering ook – laat hij aan de orgelmaker over.

Het mentoraat richt zich met name op de zogenoemde verweesde orgels: orgels in voormalige kerkgebouwen, zonder organist, nogal eens uit beeld geraakt van orgelbouwers en beheerd door organisaties, die geen gebruiksmogelijkheden zien van het instrument binnen een gezonde exploitatie.

De mentor herstelt het contact tussen eigenaar en orgelmaker. Laatstgenoemde krijgt daarmee een betere sparringpartner en weet zich verzekerd dat onderhoud en herstel in het teken staat van het daadwerkelijk gebruik van het instrument.

Bij de orgeladviseurs kunnen de mentoren voor advies terecht, wat de wederzijdse betrokkenheid eveneens versterkt.

Mentoraatsclusters

Het beoogde landelijk netwerk kan gaan bestaan uit mentoraatsclusters, waarbij een cluster een verzameling is van een aantal locaties (orgels) binnen een territorium (lokaal, regionaal, provinciaal) die gezamenlijk de organisatie van het mentoraat opzetten en uitvoeren. Clusters opereren financieel en bestuurlijk in hoge mate zelfstandig. VMKE faciliteert clusters en de daarin opererende mentoren met kennisontwikkeling en deskundigheidsbevordering.

Mentor activiteiten: een eerste cluster in Gelderland

In 2018 verbond de VMKE, op verzoek van de Stichting Oude Gelderse Kerken (SOGK), mentoren aan 14 kerken waarvan enkele met twee orgels. Mentoren hebben al deze orgels bezocht en erover gerapporteerd. Deze (standaard)rapportages zijn aan de eigenaar (SOGK) overhandigd met daarin desgewenst een advies voor actie. Mentoren signaleerden onder andere houtworm, doorgezakte frontpijpen, zeer zwaar te bedienen registermechaniek tot uitgenomen pijpen die onder de windlade waren opgeslagen.

Alkmaar, een tweede cluster

In 2018 bracht de Stichting Vrienden van het Orgel in Alkmaar het boek Alkmaar Orgelstad uit. In vervolg daarop heeft deze stichting het initiatief genomen om voor met name de verweesde orgels mentoren te werven. In goed overleg met alle betrokken heeft dat initiatief ertoe geleid dat vanaf september 2019 zeven mentoren – goed voorbereid – de zorg voor negen orgels op zich hebben genomen.

Ontwikkeling netwerk 2020-2025

Opzet

Op basis van de ervaringen met het opzetten van bovengenoemde clusters worden nieuwe - verspreid over het land - ontwikkeld, aansluitend bij bestaande samenwerkingsverbanden, infrastructuur, beschikbare menskracht en middelen.

Het aantal orgels in een cluster kent vooralsnog geen beperking. Al werkende moet de ervaring opleveren wat een beheersbare omvang van een cluster kan zijn, zowel wat betreft het aantal orgels als de grootte van het werkgebied.

Organisatie

- Voor de ontwikkeling van de clusters heeft de VMKE een overeenkomst gesloten met het Nationaal Instituut voor de Orgelkunst (NivO). Deze instelling neemt die taak op zich, zodat de VMKE zich optimaal kan toeleveren op de facilitering van de (gerealiseerde) clusters en hun mentoren.
- Voor het opzetten van de clusters trekt het NivO een projectleider aan.
- Overwogen wordt een projectgroep te formeren, die de projectleider aanstuurt.
- Voor de ontwikkeling van een cluster wordt een werkgroep samengesteld uit betrokkenen uit die regio.

Promotie en wegbereiding

Het mentoraat moet brede bekendheid krijgen, niet alleen bij orgelliefhebbers en -deskundigen, maar ook bij overheden, particuliere instellingen en personen, die betrokken zijn bij de exploitatie van kerkgebouwen e.d. Daarvoor wordt een communicatieplan opgesteld.

Digitale steun

Het internet biedt de mogelijkheid dit clusternetwerk te faciliteren met een platform waar kennis, ideeën en informatie gedocumenteerd kunnen worden. Rapportages, historische gegevens van de instrumenten, actuele contactgegevens van betrokkenen, samenwerkingsverbanden, het digitale platform brengt het samen en wisselt het uit.

Het NivO heeft hiervoor een database ontwikkeld en werkt aan een speciale orgelmentorapp waarmee de orgelmentor zijn werk eenvoudig kan uitvoeren en de resultaten met anderen kan delen.

Financiën

Vooralsnog berekent de VMKE de kosten voor de ontwikkeling van clusters op afgerond € 60.000 per jaar. Hiervoor zal de VMKE pogen de benodigde middelen bij elkaar te krijgen. Daarenboven komen de kosten per op te richten cluster, die geraamd worden op € 7.500 per cluster. Deze kosten zouden samen met de regionale partijen opgebracht moeten worden.

www.vmke.nl

www.nationaalinstituutorgelkunst.nl

www.vriendenvanhetorgel.nl

vmke.nl